

LATİN AMERİKA'DA NELER OLDU?

Doç.Dr.Sait Yılmaz*

Giriş

Latin Amerika, Batı yarımkürenin İspanyolca ve Portekizce konuşulan alanlarını, yani Meksika'yı, Orta ve Güney Amerika'nın büyük kesimlerini ve Batı Hint adalarının bir bölümünü içerir. 15. yüzyılın sonlarında Avrupalılar bu alanları sömürgeleştirmeye başladığında, ileri derecede gelişmiş üç Kızılderili uygarlığı bulunmaktaydı. Orta Amerika'daki Mayalar ve Aztekler ile Peru'daki İnka uygarlığı ateşli silahları tanımadıkları için Avrupalılara karşı koyamadılar. Bu uygarlıkların İspanyollar tarafından yok edilmesi, dünya tarihinin en trajik olaylarından biridir. 1492-1542 tarihlerinde yoğun bir İspanyol kolonileşmesi başlamış ve 300.000 İspanyol yeni dünyaya yerleşmiştir. 17. yüzyıldan itibaren ise özellikle İspanya, Portekiz ve İtalya'dan olmak üzere yaklaşık 20 milyon kişinin Avrupa'dan Orta ve Güney Amerika'ya göç etmiştir¹. Bugün Güney Amerika'da yaşayan yaklaşık 50 milyon kişinin kökenlerinin bu ülkelere dayandığı tahmin edilmektedir. Latin Amerika'yı arka bahçesi ilan eden ABD iki yüz yıldır kıta halklarıyla kirli yöntemlerle savaşmaktadır. ABD'nin kıta'da yaşanan yüzlerce askeri darbeye doğrudan parmağı oldu². Bütün bunları gene demokrasi geliştirme ve özgürlükler adına yaptı. Latin Amerikalılar ise ABD'ye karşı kendini savunmak için ya diğer güçlerle işbirliğini denediler ya da içlerinden halk kahramanları çıkardılar.

1823 yılında açıklanan Monroe Doktrini, ABD'nin Latin Amerika ülkeleri üzerinde ekonomik ve siyasi nüfuz kurmasını sağladı. Fransız müdahalesi ve Venezüella'ya 1901-1902'deki Alman akını karşısında Roosevelt, Monroe Doktrini'ni bir adım öne götürdü. Latin Amerika'dan ABD'nin sorumlu olduğunu göstermek için borçlarını ödeyemeyen Küba, Haiti, Dominik Cumhuriyeti ve Nikaragua gibi ülkelere asker gönderdi ya da 1906-1934 döneminde bazı yerlerini işgal etti. Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan döneme Roosevelt politikası, Panama Kanalı'nın açılması ve Muz Savaşları damgasını vurdu. ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası komünizme karşı muhafazakâr diktatörleri destekledi. 1940 ve 1960'lı yıllarda Soğuk Savaş dönemi "yarımkürecilik (hemispherism)" doktrinini uygulayan ABD, 1970'li yıllarda da cuntaları destekledi. 1980'li ve 1990'lı yıllarda demokratikleşme ve Washington Konsensüsü, 2000'li yıllarda ise "demokratik sosyalizm" kıtaya damgasını vurdu. Bu dönemde 2002 yılında Venezüella'da Hugo Chavez'e karşı darbe girişimi, serbest ticaret anlaşmaları ve bölgesel entegrasyon gayretleri, ikili yatırım anlaşmaları, ALBA'nın kurulması, Irak koalisyonuna katılım ile Bolivya'da doğal kaynakların millileştirilmesi öne çıkan gelişmelerdi. Bu makalede, Türk kamuoyu tarafından pek bilinmeyen ve hakkında akademik çalışma pek yapılmayan Latin Amerika'da neler olup-bittiği üzerine odaklanacağız.

Latin Amerika'nın Kısa Tarihi

Kristof Kolomb'un Amerika'yı bulmasından sonra kıta Avrupa devletlerinin sömürgecilik alanı haline geldi. İspanyollar, bugünkü ABD'nin güney eyaletleri Kaliforniya, Teksas, Yeni Meksika, Arizona ve Florida ile Orta ve Güney Amerika'da (Brezilya'da Portekiz) sömürge düzeni kurmuştu. Ancak, İspanya, ihtilal savaşları esnasında Napolyon'un işgali altına girmiş ve 1815'te işgal İngiltere, Rusya,

* İstanbul Aydın Üniversitesi Ulusal Güvenlik ve Strateji Araştırma Merkezi (USAM) Başkanı, saityilmaz@aydin.edu.tr

¹ Eduardo Galeano: Century of the Wind and Faces & Masks, Pantheon Books, (New York, 1988), p.3.

² William Blum: Rogue State: A Guide to the World's Only Superpower, Common Courage Press, (2005), p.12.

Avusturya ve Prusya'nın desteği ile sona ermişti. Bu dönemde İspanya zayıflayınca Amerika kıta'sındaki sömürgeler ayaklandı. Yardım için Fransa, İngiltere ve Rusya (aslında İspanya'nın yerini almak için) öne atıldılar. Bunun üzerine ABD Cumhurbaşkanı Monroe, 2 Aralık 1823'de Amerikan Kongresi'ne bir mesaj göndererek, iki husustan oluşan doktrinini açıkladı³; (1) Birleşik Amerika, Avrupa'nın işlerine karışmamaktadır. Avrupa'da Amerika'nın işlerine karışmamalı, uzak durmalıdır. (2) Eğer bir Avrupa devleti Amerika kıta'sına ayak basar ve sömürgecilik teşebbüsünde bulunursa, ABD bu hareketi düşmanca sayacak ve karşı duracaktır. Bunun üzerine, Avrupa devletleri Amerika kıta'sına gelmeye cesaret edemediler. 1820-1830 yılları arasında İspanyol sömürgeleri bağımsızlıklarını kazandılar.

Simon Bolivar, 1816'da İspanyollara karşı savaşı kazandı ve Venezüella'nın bağımsızlığını ilan etti. 1819'da Cumhurbaşkanı seçilen Bolivar, Bogota'ya girdi ve Kolombiya devletini kurarak, Venezüella ile birleştirdi. 1822'de Ekvator'u birliğe kattı. 1816'da Arjantin, 1818'de Şili, 1822'de Brezilya, 1828'de Uruguay bağımsızlığını ilan etti. Kasım 1821'de Panama bağımsız oldu. 1821'de bağımsızlığını ilan eden Peru ancak Bolivar'ın yardımı ile 1824'de ülkeyi İspanyollardan temizledi. 1821'de beş Orta Amerika eyaleti bağımsızlığını ilan etti ve Meksika İmparatorluğu'na katıldı. 1823'te Meksika İmparatorluğu yıkılınca, eyaletler Meksika'dan ayrılarak Orta Amerika Birleşik Eyaletleri'ni oluşturdu. Ama aralarında sürekli anlaşmazlık çıkan bu eyaletler 1838'de Guatemala, Honduras, El Salvador, Nikaragua ve Kosta Rika adı ile günümüzde olduğu gibi beş ayrı bağımsız devlet oldu. Bu cumhuriyetleri birleştirmek için sürdürülen çabalar sonuç vermedi.

Latin Amerika kıtasında ulus kelimesine farklı bir anlam kazandıran 1810-1825 yıllarında kıtanın büyük bir kısmında gerçekleşen bağımsızlık savaşlarıdır. Bağımsızlığın eşiğinde 1815'te Simon Bolivar şöyle demektedir⁴: "*Biz ne Avrupalıyız, ne de yerli, yerliler ve İspanyollar arasında melez bir türüz. Doğuşu itibarıyla Amerikalı, haklarıyla Avrupalı, mülkiyet sahibi sıfatıyla yerlilerle ihtilaflıyız ve doğduğumuz ülkede 'İspanyol' işgalcilere karşı ihtiyaçlarımızı gidermek durumundayız ki bu da durumumuzu daha da karmaşık ve olağandışı kılmaktadır.*" Latin Amerika'nın kendine has kimliğinin inşası gerekli idi. Bütün bölümelere rağmen, eski kolonileri kapsayan "büyük vatan"a bir kültürel birlik duygusuyla bağlılık söz konusuydu. Birleşmenin ilk derli toplu önerisi Bolivar tarafından tasarlanmıştı. Bolivar, bu birliğin kurumsal temeli için Haziran 1826'da Panama'da bir Vekiller Kongresi (Congreso Anficcionico) çağrısında bulundu. Bu toplantıya bugünkü Kolombiya'nın yanı sıra Panama, Venezuela ve Ekvator'u da kapsayan Kolombiya, Peru, Meksika ve Guatemala'dan katılanlar oldu. Ancak yetkileri yoktu ve Bolivar'ın önerilerini gerçekleştirebilecek iç istikrara sahip değillerdi.

Monroe Doktrini ve 19. Yüzyılda Latin Amerika

Monroe Doktrini ile Latin Amerika ABD'nin çıkar bölgesine dâhil edildi. 1839 yılında New York Post gazetesi yazarı John L. O'Sullivan tarafından kaleme alınan "Manifest Destiny" Monroe Doktrini'nin ideolojik zeminini oluşturmaktaydı⁵. Böylece, Meksika topraklarının üçte birinin bugün hala ABD sınırları arasında kalmasına yol açan "ABD sınırlarını Pasifik'ten Atlantik Okyanusu kıyılarına uzanan bir alana genişletme kaderiyle yükümlüdür" savı 1840'lar ve 50'ler boyunca genel kabul gördü. 19. yüzyıl boyunca ABD yönetimi çoğu kez, Monroe Doktrini'ne başvurarak Latin Amerika ülkelerine müdahalelerde bulundu; pek çok ülke defalarca işgale, darbeye,

³ Fahir Armaoğlu: 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1980), Cilt I, İş Bankası Kültür Yayınları, (1992, Ankara), s.419.

⁴ Masis Kürkçügil: Latin Amerika'nın Kaynayan Damarları, İthaki Yayınları, (İstanbul, 2004), s.23.

⁵ Gabriel García Márquez: Marquez'le Konuşmalar, Çev.: Turhan Ilgaz, Metis Yayınları, (1983), s.4.

diktatörlere ve sivil savaşlara maruz kaldı. ABD'nin Amerika kıta'sındaki etkisi özel bir ilişki düzeni şeklinde ortaya çıkmıştır. 1880'lerden itibaren Pan-Amerikanizm ile Amerikalılar birliği düşüncesi etrafında etki sağlanmaya çalışıldı. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu etki azaldı.

Brezilya ve Arjantin de bağımsızlıklarını kazandıktan sonra 19. yüzyıl boyunca Uruguay ve Paraguay topraklarını ele geçirmek için birçok kez savaşın eşiğine geldiler ve bu ülkelere çeşitli müdahalelerde bulundular. Paraguay'ın 1811'de bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olan Brezilya, Uruguay'a 1851-1855 ve 1864'de üç defa siyasi ve askeri müdahalede bulundu. Uruguay 1843-1852 yılları arasında başkent Montevideo civarında İngiltere, Fransa'nın müdahil olduğu dokuz yıl süren bir iç savaş dönemi yaşamıştı. Batılı güçler, iç karışıklığı bastırarak kendi ticaret yollarını açık bulundurmamak istiyordu. İç savaşlardan, yeni kurulan ülkeler arasındaki savaşlardan sonra kıtasal dayanışma duygusu iyice geriledi. Bu savaşlar arasında en hazin olanlar 1879-1883 arasında şili'nin Peru ve Bolivya'ya karşı Pasifik Savaşıyla Arjantin, Uruguay ve Brezilya'nın oluşturduğu üçlü ittifakın Paraguay'a karşı, 1865-1870 arasındaki Chaco Savaşı idi. 1864-1866'da İspanya-Peru savaşında şili, Ekvator ve Bolivya gibi eski İspanyol sömürgeleri, İspanyol Amerikasını dayanışması adına Peru'nun yanında yer aldılar.

"Latin Amerika" adı, 1860'lı yıllarda III. Napolyon döneminde Pan-Latinliğin hüküm sürdüğü dönemde popülerleşmişti. Latin Amerika ülkelerinin ABD'yle aynı yarımkürede yer almalarının siyasi tarihleri açısından önemli sonuçları olmuştur. 19. yüzyılın sonuna doğruysa ABD'nin hegemonyasında Amerika'nın birleşmesini öngören Pan-Amerikanizm fikri; ABD'nin sömürgeci bir imparatorluk kurması üzerine temellenen ve özellikle Jefferson tarafından geliştirilen bir yaklaşımdı. Aristokrasi nedeniyle halka toprak dağıtılmamış olması, Avrupa ile yapılan ticaretin ekonomik gelişmeye yol açmaması, Avrupa'nın ucuz mallarının yerel sanayi ve üretime zarar vermesi 1820-1870 yılları arasında çoğu Latin Amerika ülkesinin şiddet, diktatörlük, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık içinde yaşamasına neden oldu. 1870'lerden itibaren Avrupa'dan gelen sermaye hareketi ekonomi de değişim yaratmakla birlikte bu ülkelerin borçlarını da artırdı. Öte yandan ticari imtiyazlar ve hammaddeler için büyük devletlerin -ABD'nin 1845-1848'de Meksika'ya ve 1855-1860'de Nikaragua'ya; Fransa'nın 1861-1867'de Meksika'ya- Latin Amerika'ya müdahalesi saldırganlara karşı bir dayanışma duygusu da geliştirdi. 1880'lerde ise ABD Dışişleri Bakanı James G. Blaine "Büyük Abi Politikası"nı yarattı ve Latin Amerika ülkelerine pazarlarını ABD'ye açması dayatıldı.

20. Yüzyılın Başında Latin Amerika ve Muz Savaşları

20. yüzyılın başından itibaren ABD, Latin Amerika cumhuriyetlerinin iç işlerine daha müdahaleci bir tavır almaya başladı. ABD Başkanı Theodore Roosevelt yönetimi, Monroe Doktrini'nin kapsamını genişleterek, Orta ve Güney Amerika'da herhangi bir devlet toplumsal ve siyasal yapı bakımından ABD'nin güvenini kazanamayacak olursa, ABD'nin müdahale edeceğini açıkladı. Roosevelt, 1901 yılında Panama Kanalı'nın açılması için o zaman Panama'nın toprakları içinde olduğu Kolombiya hükümetine bir anlaşma dayattı. Kolombiya Senatosu anlaşmayı onaylamayınca ülkede isyan çıkardı ve 1903'de Panama'ya bağımsızlık verildi. Bu iç savaşta 26.000 kişi ölürlen Panama'dan kanal hakkı 10 milyon dolara satın alındı. Roosevelt'in Monroe Doktrini'nden çıkardığı bu netice "Roosevelt Corollary" ve bu siyasete bağlı oluşan hegemonya biçimiye "Big stick" (Kalın sopa, zora dayalı siyasi güç) olarak anılmıştır. Kalın sopa politikasıyla ABD'nin bölgedeki varlığı perçinlenmiş; kıtaya Amerikan müdahalesi 1912'de Nikaragua, 1914'de Haiti, 1916'da Dominik

Cumhuriyeti örnekleriyle sürmüştür. Bu müdahaleler daha sonra Muz Savaşları (*Banana Wars*) olarak anılmış ve Latin Amerika coğrafyası bu sebeplerle ABD'nin "arka bahçesi" olarak tanımlanmaya başlamıştır⁶.

Amerikan yönetimi, 1934'te Franklin D. Roosevelt'in Latin Amerika ülkeleriyle "iyi komşuluk politikası" ilan etmesinin ardından güney ülkelerine doğrudan müdahale yapmak yerine ABD yanlısı hareketlerin iktidara gelmesini destekleyen bir politika benimsemiştir. 20. yüzyıl boyunca ABD tarafından uygulanan düşük yoğunluklu çatışma politikası Asya, Afrika ve Latin Amerika'da bu ülkelerin doğal kaynaklarının kullanılması için kendi istediği adamların yönetimde kalmasını amaçladı. Bu savaş türü pek çok katliama ve insan hakları ihlallerine neden olmakla birlikte hiçbir yerde başarılı olamadı, ABD'ye olan kin ve nefret bitmedi⁷. Latin Amerika ülkeleri Birinci Dünya Savaşı'na kayıtsız kalarak ABD'yi gücendirmişlerdi. 20 ülkenin sadece 8'i Almanya'ya savaş ilan etmiş ve gene sadece Küba ve Brezilya müttefiklere aktif destek vermişti. Savaş yıllarında Latin Amerika ülkeleri hammadde satışı ile ekonomilerini geliştirdiler. Ancak, 1920'lerin ortasındaki ve sonundaki bunalım gıdayı özelleştirmenin yanlışlığını gösterdi. Bu dönemde çiftçiler umutsuz bir çabayla fiyatları yükseltmek için ekinlerini yok ederken, ekmek isyanları ve açların yürüyüşü olağan manzara haline geldi⁸.

Öte yandan bir ABD şirketi olan United Fruit Company'nin muz imparatorluğu⁹, özellikle üçüncü dünya ülkelerindeki çiftliklerden aldığı havuç, patates, bezelye gibi sebze ve ağırlıklı olarak muz, ananas gibi tropik meyveleri ABD ve Avrupa pazarlarına satmakta idi. Şirketin Guatemala'daki etkisi o kadar büyüktü ki hükümet 1901 yılında ülkenin posta hizmetlerini idare etme yetkisini United Fruit Company şirketine verdi. 1920'lere gelindiğinde, Guatemala'da ABD'nin United Fruit Company şirketine "ahtapot" anlamına gelmek üzere, 'El Pulpo' deniliyordu. Şirketin koloni çağındaki uygulamaları çağrıştıran örgütlenmesi, uyguladığı yoğun çalışma koşulları ve çiftliklerinin faaliyet gösterdiği ülkelerdeki siyasi yapıya müdahalesi yüzünden 'muz cumhuriyeti' terimi ortaya çıkmıştır¹⁰. 'Muz cumhuriyeti' deyimi, bugün "adaletsiz ve dışa bağımlı bir devlet idaresi" anlamına geliyor. Tarihteki gerçek 'muz cumhuriyeti' Guatemala olmuştur¹¹. İkinci Dünya Savaşı esnasında Washington, Uruguay hariç diğer tüm hükümetlerden müttefik olma desteği almış, Uruguay ise tarafsız olmayı seçmiş ve bu durum savaşın sonuna kadar devam etmişti. Bu yıllarda Latin Amerika'daki Almanlar ABD'ye gönderildi.

Soğuk Savaş Döneminde Latin Amerika

Soğuk Savaş boyunca ABD'nin korkusu komünizmin yayılması idi ve bu nedenle demokratik yollarla gelmiş olsa bile sol eğilimli ya da çıkarlarına uygun olmayan hükümetleri devirdiler. ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası arka bahçesi olarak gördüğü Latin Amerika'yı yeniden düzenlemek istiyordu. Bu amaçla 1947 yılında bu ülkelerle önce Rio Paketi ile "karşılıklı savunma anlaşması" yapma, bir yıl sonra da Amerikan Devletleri Örgütü'nü (OAS¹²) kurma yolunu seçti. Bu

⁶ Esra Akçemci: Chavez Döneminde Venezuela'nın ABD'ye Yönelik Dış Politikası, T.C. Ankara Üniversitesi S.B.E., Yüksek Lisans Tezi, (Ankara, 2011).

⁷ E. San Juan Jr.: U.S. Imperialism and Revolution in the Philippines, Palgrave Macmillan, (September 4, 2007), p.2.

⁸ Noam Chomsky: Year 501: The Conquest Continues, South End Press, (Boston, 1993), p.171.

⁹ George Black: The Good Neighbor, Pantheon Books, (New York, 1988), p.21.

¹⁰ Şirketin şimdiki ismi *Doyle Food*'dur. Yeni şirket, dünyadaki muz üretimini hâlâ elinde tutuyor ve ürettiği "Çikita (Chiquita)" muzları hepimize satıyor. 80'li yıllarda Türkiye de şirketten "Chiquita" muzları ithal etmeye başlayıp, Anamur muzlarının üretimini neredeyse yok etti. (Yaman Törüner: Çikita Muz Cumhuriyeti, Milliyet, (10 Ağustos 2009).

¹¹ Marcelo Bucheli: Bananas and Business: The United Fruit Company in Colombia: 1899-2000, New York University Press, (New York, 2005), p.47-51.

¹² Organization of American States.

düzenlemeler aslında 1823'deki Monroe Doktrini'ne Soğuk Savaş içinde dönüşü temsil ediyordu. Amaç, kurulan askeri ortaklıklar vasıtası ile bu ülkelere komünizmin girmesini önlemektir. Uruguay ve Brezilya başta olmak üzere bir kaç ülke Amerikan askerlerinin ülkelerinde konuşlanmasını reddetti. 1947 yılında ABD nükleer bombardıman uçakları Uruguay üzerinde güç gösterisinde bulundu. Sonunda ülkeler askeri yardım karşılığında ABD'nin çok taraflı müdahalesini öngören 1947 Rio Anlaşmasını imzalamak zorunda kaldılar.

ABD, Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in Latin Amerikalılar'ın nasıl hizada tutulabileceği konusunda Başkan Eisenhower'a tavsiyede bulunurken "*Onları hafifçe okşayacaksınız ki sizin kendilerine sırsıklam âşık olduğunu sansınlar*" demişti¹³. Bütün bu düzenli müdahalelerde ABD, eski Nazi kalıntısı SS subaylarını kullandı, onları orduya aldı, casusluk yapmakla görevlendirdi. Bu kişiler, gittikleri yerlerde Hitler'in Üçüncü Reich'ını örnek alan ABD destekli polis devletlerine askeri danışman oldular. Ayrıca, uyuşturucu satıcılığı, silah tüccarlığı, teröristlik ve Latin Amerikalı köylülere Gestapo'nun icat ettiği işkence yöntemlerini öğretmek türünden eğitimcilik yaptılar. ABD ve SS'ler arasında savaş sonrasında kurulan bu bağlaşıklık sayesinde, ölüm kampları ile ölüm mangalarını birbirine bağlayan halka (2001 sonrası ortaya çıkan tüm dünyaya yayılmış CIA hapishaneleri bu modele uygundur) örüldü. Bütün bu talan politikaları bir kılıfla örtülmeliydi. Bu kılıflardan biri de, "iyi komşuluk politikası" idi. 1960'ların başında Başkan John F. Kennedy, Latin Amerika'yı "dünyanın en tehlikeli bölgesi" ilan etti. ABD politikalarının sonucunda bu "tehlikeli bölge", Soğuk Savaş'ın en şiddetli hissedildiği bölgelerden biri haline geldi.

Soğuk Savaş döneminde güvenlik ve komünizmle mücadele ekseninde şekillenen bölgeye yönelik ABD politikaları, yine sert müdahaleleri beraberinde getirdi. Soğuk Savaş dönemi ile birlikte ABD, Latin Amerika devletlerinin yönetimlerine kendi çıkarları çerçevesinde müdahale etmeye çalıştı. Bu durum pek çok ülkede aşırı şiddet ve istikrarsız bir siyasi hayata neden olurken, sol hükümetlerin önünü açtı. Fidel Castro ve Che Guevera'nın 1959'da ABD'nin desteklediği Batista diktatörlüğünü devirmesinin ardından birçok Latin Amerika ülkesi, bölgede başka bir "Küba" istemeyen ABD yönetiminin doğrudan müdahalesine maruz kaldı. ABD, sol iktidarları yıkmak için önce askeri darbeleri denedi, bu da olmadığında terörist yöntemlere, işkence, toplu infazlar, ölüm mangaları ve daha başka zorlamalara başvurdu. Bütün bunları gene demokrasi geliştirme adına yaptı. Sadece Bolivya'da, bağımsızlığını kazandığı 1825'ten günümüze 190 askeri darbe yaşandı. Soğuk Savaş döneminde Latin Amerika ülkelerine neler olduğunu özetleyelim;

Arjantin: 1831'den beri ABD'nin gizli işgalini yaşayan Arjantin'deki 1976 cuntası, Latin Amerika tarihinin en kanlı cuntalarındandır. Bugün iki ülke ilişkileri Arjantin'in Venezüella'ya yakınlık duyması ve ABD'nin dostça olmayan tutumu nedeni ile pekiyi durumda değildir.

Bolivya: Sadece 1947-1952 arasında çoğu madenci ve tarım işçisi 30 bin kişi ABD destekli cuntalar tarafından katledildi. Bundan öncesinde kışkırtılan bölgesel savaşlarda ölen Bolivyalıların sayısı ise on binlerle ifade edilmektedir. Yüzlerce Bolivya cuntasının hepsi de ABD ve CIA desteklidir. Cinayetlerin en önemlisi Che Guavera'nın 1967'de CIA ajanları ve Bolivya ordusu tarafından yaralıyken kurşuna dizilerek katledilmesidir.

¹³ Noam Chomsky: Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir, Minerva Yayınları, (1998), s.11-14.

Brezilya: CIA destekli 1964 darbesi tarihindeki en kanlı olaylardandır. Üç-dört yıl içerisinde cuntanın ABD ile işbirliği yaparak kurduğu “Ölüm Filoları” iki binden fazla kişiyi katletmiştir.

El Salvador: Latin Amerika'nın cinayetler ülkesi olarak ün yapmıştır. 1931-1944 arasındaki yerli ayaklanmaları sırasında 15 binden fazla insanı katletmiştir. Özellikle 1979 yılından sonra CIA tarafından Arena partisiyle birlikte oluşturulan ölüm mangaları, toplam 70 bin kişiyi katletmiştir. Bütün bu cinayetlerin arkasında ABD'li danışmanların olduğu ve birçok katliama da bizzat katıldıkları resmi belgelerle kanıtlandı.

Grenada: 1979'da iktidara gelen sosyalist eğilimli Bishop'un katledilerek, devrildi. ABD, Grenada'yı 1985'e kadar işgali altında tuttu.

Guatemala: 1954 yılında CIA, ABD'nin United Fruit Company'ne ait toprakları millileştiren demokratik yollarla seçilmiş Başkan Jacobo Arbenz Guzmanı hükümetini askeri darbe ile düşürdü. Darbe, Guatemala'da 40 yıl süren bir istikrarsızlık ve vahşet dönemi başlattı. CIA'nın organize ettiği askeri cunta ve onun takipçileri terör ve ölüm mangaları ile ülkede 30 yıl içinde askeri yönetim altında 100.000 kişi öldü¹⁴. İç savaş ancak 1999 yılında sona erdi.

Haiti: 1915'teki ABD işgalinden sonra en kanlı kıyımlardan nasibini aldı. ABD destekli cuntalar süresince 1957'den 1971'e kadar Haiti'de 26 bin kişi öldürüldü.

Kolombiya: Bu ülkedeki manzara da tam bir faciadır. 1948'de United Fruit Company ve Standart Oil'in isteği üzerine CIA'nın Kolombiya devlet başkanı Gaitan'ı öldürmesiyle başlayan cunta ve cinayetler döneminde 300 binden fazla kişi öldürüldü. Kolombiya halkı, bugün hâlâ ABD ordusunun katliamlarıyla karşı karşıyadır. 1964 yılında kurulan Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri (FARC¹⁵), Batılı kaynaklar tarafından uluslararası basına daha çok uyuşturucu kaçakçılığı ile ilgili tanıtılmakla birlikte amacı ülkedeki Amerikan varlığına son verilmesidir. Amerikan kıtasında ABD, Kanada ve Şili, FARC'ı terörist örgüt olarak görürken; Venezüella, Brezilya, Arjantin, Ekvator ve Nikaragua bu sınıflandırmayı reddetmiş, hatta Cenova Sözleşmesi'ne uygun gerçek bir ordu olarak kabul etmişlerdir.

Küba: 1898'deki ABD işgalinden 1959'a dek kukla hükümetler tarafından yönetilen Küba, 1959'da Castro ve Che Guavera ile boyunduruktan kurtuldu. 1962'de sosyalizmi yıkmak için ABD tarafından yapılan Domuzlar Körfezi çıkarmasının başarısızlığa uğramasından sonra da yüzlerce suikast planı ve provokasyon birbirini izledi. Her yönden başlatılan ambargo ise bugün hâlâ devam etmektedir.

Meksika: Bu ülkenin tarihi aynı zamanda ABD'nin saldırganlığının tarihidir. 1848'de topraklarının büyük bölümünü ABD'ye kaptıran Meksika'da 1909'da Zapata ve Panço Villa'nın önderliğinde başlatılan köylü ayaklanmalarının bastırılması ABD'nin doğrudan askeri müdahalesi ile oldu. Zapata ve Villa çeşitli tuzaklarla katledildi. Meksika, o günden beri cuntalar ve sık sık taraf değiştiren hükümetler tarafından yönetilmektedir.

Nicaragua: 1885'te Amerikalı korsan Walker'in işgali ile başlayan dönem sonrası 1894'te bu ülke tam bir ABD eyaleti haline getirildi. 1926'da başlayan Sandino direnişinin bastırılmasından sonra ABD'nin adamı, Latin Amerika tarihinin en kanlı diktatörlerinden Somoza'nın iktidarı başladı. Somoza, 1979'da Sandinista

¹⁴ A. J. Langguth: Hidden Terrors, Pantheon Books, (1978), p. 286.

¹⁵ Revolutionary Armed Forces of Colombia.

gerillaları tarafından düşürüldü. 1985'e kadar geçen sürede Miami'de örgütlenen kontra çetelerinin saldırılarında 11 bin Nikaragua'lı yaşamını yitirdi. Ülke ekonomisi sabotajlarla mahvedilerek, yönetimin seçim sandıklarında terk edilmesinin zemini hazırlandı.

Panama: Her zaman kukla hükümetler tarafından yönetilen Panama'da en basit eylemler bile en vahşi yönetmelerle cezalandırıldı. 1990 yılında uyuşturucu ticareti yaptığı bahanesiyle Panama devlet başkanı ve eski bir CIA ajanı Noriega'nın tutuklanıp ABD'ye götürülmesi tam bir komedi idi.

Peru: 1780'de başlayan Kızılderili katliamından beri cinayet makineleri hiç boş durmadı. 1968'den en son diktatör olan Fujimori'ye dek her zaman baskı ve zulümle yönetilen Peru'da sadece 1980'den bu yana 30 bin kişi işkenceler ve kurşuna dizmeler yoluyla öldürülmüştür.

Şili: ABD kökenli çokuluslu şirketlerin (özellikle ITT) isteği üzerine CIA tarafından tasarlanan darbe ile 1973'te general Pinochet iktidara getirildi. Darbenin ilk gününde başta solcu başkan Allende dahil olmak üzere toplam 35 binin üstünde insan işkencelerle, kurşuna dizmelerle katledildi, sakat bırakıldı. Şili cuntası ABD ve IMF'den tarihin en yüksek yardım ve kredilerini aldı. Ancak buna rağmen Pinochet döneminin sonunda Şili ekonomisi tam bir harabe halindeydi.

Uruguay: ABD, 1964-1971 yılları arasında Uruguay seçimlerine el attı ve baskı politikalarını destekledi. 1968 yılında halk hareketleri zirve yapınca 1970 yılına kadar ABD, Uruguay polisine ayaklanmaları kontrol eğitimi vermeye devam etti. ABD'nin Uruguay ordusu ile işbirliği neticesi; Uruguay, 1973-1985 yılları arasında askeri diktatörlüğün pençesine düştü¹⁶. Latin Amerika'daki en baskıcı yönetimden kurtulmak ancak 1990'da mümkün oldu.

Venezüella: Bu ülke de CIA operasyonlarının deneme laboratuvarı oldu. Petrol üretimi bakımından önemli olan Venezüella ABD'nin güneydeki yatırımlarının %66'sını barındıran ülke olarak her zaman cuntalar ve faşist yönetimlerin elinde oldu. Tarih boyunca ABD'nin yakın müttefiklerinden biri olarak görülen Venezüella, Chávez'in iktidara gelişinin ardından ABD'nin ikili ilişkilerde en çok gerilim yaşadığı ülkelerden biri haline gelmiştir.

Latin Amerika; 1970-2000

1959 yılında Küba devriminin başarılı olmasından sonra Che Guavera'nın "foco teorisi"nin¹⁷ bazı ülkelerde uygulanmaya başlaması üzerine ABD, Güney Amerika'da "Komünist bozguncular" olarak adlandırdığı gruplara karşı savaş açtı ve bunun için de demokratik yollarla seçilmiş sol hükümetler yerine askeri darbeleri yani cuntacıları destekledi. Birkaç yıl içinde tüm Güney Amerika'da (Şili, Paraguay, Brezilya, Bolivya, Uruguay, Arjantin gibi ülkelerde) en kirlili yöntemlerle benzer askeri diktatörlükler oluşturuldu. Nikaragua, Guatemala ve El Salvador gibi askeri yönetim altındaki ülkelerin sol direnişçi gruplarla savaşına kontra güçler oluşturarak destek verildi. 1990'lara kadar olan dönemde ABD tarafından desteklenen Charly Operasyonu çerçevesinde Arjantin askerleri Orta Amerika'da kirlili savaş yürüttüler. ABD'nin "ulusal güvenlik doktrini" Amerikancı olmayan ülkelerdeki 'bozguncu' olarak adlandırdıkları öğrencileri, sendikacıları, sosyal hareketleri hedef aldı ve bir yandan

¹⁶ David Rock, David, and Fernando López-Alves: State-Building and Political Systems in Nineteenth-Century Argentina and Uruguay, Past and Present, Oxford University Press, (May 2000).

¹⁷ Foco teorisi; Belirli koşullar altında ideolojik olarak kendini adanmış küçük bir silahlı grup ile halka gereken mesajın iletilebileceği ve devrim için harekete geçirilebileceğini görmektedir. (Ernesto Guevara: Guerrilla Warfare, Souvenir Press Ltd, 2003).

kendi neo-liberal ekonomik politikalarını dayattı. Şili, Milton Friedman'nın monetarizm¹⁸ uygulamalarının laboratuvarı oldu.

1970 ve 80'lerde güç parametrelerinde şirketlere doğru bir kayma oldu ve pek çok Latin Amerika ülkesinin siyasi seçim sisteminde kutuplaşma başladı. Seçimleri kazanmaya başlayan sol partilere saldırılmadı. ABD için Venezüella çok önemli idi ve Nikaragua, Bolivya ve Ekvator'un sol hükümetleri Venezüella ile bazen işbirliği yapıyordu. Brezilya, Paraguay, Arjantin ve Uruguay'daki sol kesim daha merkeze yakın idi. Şili ve Kolombiya'da ise sağcı hükümetler hep vardı ve ABD ile yakın ilişki içinde idiler. 1977'de iktidara gelen Jimmy Carter'ın pasif politikalarının ardından 1981'de başkan olan Ronald Reagan, sağcı otoriter rejimlere kuvvetli desteği yeniledi. Ronald Reagan iktidara geldiğinde Latin Amerika'nın üçte ikisi anti-demokratik rejimlere sahipti ve çoğu da ABD'nin iktidara getirdiği sağcı askeri cuntalar idi¹⁹. Sovyetlere en yakın iki ülke ise Grenada ve Nikaragua idi. Küba'nın Castro'su El Salvador'daki Marksist gerilla grubunu destekliyordu. 1982 yılında Reagan'ın Falkland Savaşı'nda İngiltere'yi desteklemesi Nikaragua'da kontralara destek vererek Reagan'a yardım etmekte olan Arjantin'deki cuntayı gücendirdi. Arjantin istihbaratı, Honduras'ta da ABD büyükelçisi John Negroponte'nin emrinde çalışmıştı. Reagan, El Salvador ve Guatemala'daki otoriter rejimleri de destekliyordu.

Ronald Reagan, Orta Amerika'daki reform hareketlerine karşı gizli bir savaş başlatmıştı. Reagan döneminde Orta Amerika, Nikaragua ve El Salvador'da baş gösteren ve uzun süren, kanlı iç savaşlarla sarsıldı. Bu savaşlara yol gösteren Santa Fe Komitesi'nin '1980'li Yıllar için Yeni İnter-Amerikan Siyaseti' belgesi²⁰; 'savaşta bir dünyada gıda silahtır' demektedir. 1980'lerde ABD'den silah sağlayan Guatemala hükümeti yüzlerce Maya köyüne karşı toprakları küle döndürme siyaseti uyguladı. Dağlık bölgelere kaçanlar ordu tarafından sarıldı ve gıda tedarikleri kesildi. 'Silahlar ve Fasulyeler' adlı harekât açlık içindeki kalan yerlileri dağlardan indirip, 'model köylere' yerleşmeye zorladı. Vietnam'daki 'stratejik köyleri' çağrıştıran söz konusu model köylere girdikten sonra Guatemalalılar hükümetin inşaat projelerinde çalıştırıldı. Yetersiz beslenmenin yaygın bir sorun olduğu Guatemala'nın yamaçları da mülteci kamplarıyla doldu. Devasa borcunu ödemek için hükümet yerlilerin toprağını gasp edip, ticari çiftlikler ve hükümet denetimindeki çiftçilik kooperatifleri kurdu. 'Mısır İnsanları' denilen Mayalar ABD gibi sanayileşmiş ülkelere ihraç edilen bezelye, ahududu, ananas ve çilek yetiştirmeye zorlandı.

Bugünkü Latin Amerika ve ABD

Sosyalist eğilimler son yıllarda Latin Amerika'da yeniden canlanma dönemine girdi²¹. 1980'lerde kendi demokrasi standardı ile sol gerilla gruplarına savaş açan Ronald Reagan'dan 20 yıl sonra Latin Amerika'ya sol hükümetler geri gelmeye başladı. Venezüella, Bolivya, Arjantin, Meksika ve Peru, sol eğilimlerin iktidara gelme şansı her zaman en çok olan ülkelerdir. Bu ülkelerde bugün ABD petrol şirketleri millileştirilirken Çin, Küba ve Venezüella ile birlikte Florida'ya 45 mil açıkta petrol

¹⁸ Monetarizm: Ekonominin para arzı üzerine konulacak denetimle yönlendirileceği görüşü.

¹⁹ Otto J. Reich: Latin America's Terrible Two, Fidel Castro and Hugo Chavez constitute an axis of evil, National Review, (April 11, 2005).

²⁰ The Committee of Santa Fe, "A New Inter-American Policy for the Eighties" (Washington, D.C.: Council for Inter-American Security, 1980), p. 1.

²¹ 2000'li yıllar bazı Güney Amerika ülkelerinin sosyalist hükümetlere dönüşüne tanıklık etti. Bu dalga içinde Venezüella'da Hugo Chavez (1998), Brezilya'da Lula (2002), Arjantin'de Nestor Kirchner (2003), Uruguay'da Tabare Vazquez (2004), Bolivya'da Eva Morales (2005 ve 2009), Şili'de Michelle Bachelet (2006), Nikaragua'da Daniel Ortega (2006), Ekvator'da Rafael Correa (2007), Paraguay'da Fernando Lugo (2008), Uruguay'da Jose Mujica (2009) ve Peru'da Ollanta Humala (2011) gibi liderler Washington ve neoliberalizme karşı farklı politikalar ortaya koydular.

aramaktadır²². Latin Amerika halkları, tarihleri boyunca ABD'nin ekonomik ve siyasi politikalarından "doğrudan" etkilendiği için, bu coğrafyada "doğrudan" ABD'ye yönelik bir öfke ve sol eğilim çok güçlenmişti. Latin Amerika'nın birçok ülkesinin 1990'ların sonundan itibaren kitlesel ayaklanmalar, halk isyanları ve genel grevlere sahne olmasında, ABD politikalarına, özellikle de Washington Konsensüsü'nün serbest piyasa politikalarına karşı oluşan öfkenin büyük payı vardı. Soğuk Savaş sonrası uluslararası ortamda, ABD karşıtlığını kullanmak için, Chávez gibi popülist liderlerin eline büyük bir fırsat geçmiş oldu.

1990'lara gelindiğinde Soğuk Savaş sonrası dönemde yeniden şekillenen uluslararası ortamda, ABD'nin Latin Amerika'da etkin olma politikası devam ederken, karşılıklı ilişkiler daha karmaşık bir yapıya doğru sürüklendi. Anti-Komünizme dayalı bir güvenlik anlayışını terk eden ABD dış politikasında "uyuşturucu kaçaklığı ve organize suçlarla mücadele" üzerinden yeni bir ulusal güvenlik algısı geliştirildi ve bölge ülkelerine yönelik politika bu çerçevede şekillendi²³. Bu politikaya önce Panama'da başlandı ve devlet başkanı Noriega'nın ülkesinden alınıp, hapse atılmasından sonra uyuşturucu ile mücadele stratejisi Kolombiya'da yürürlüğe kondu. 2002 yılında Venezüella'da Hugo Chavez'e karşı yapılan darbe girişimi, kıtada sadece ABD Başkanı Bush'tan destek gördü. CIA destekli darbenin arkasında ABD dışişlerinden (daha önce İran kontra olayında²⁴ Kongre'yi yanıltan) Elliot Abrams vardı. ABD Ulusal Güvenlik Konseyi'nde "demokrasi, insan hakları ve uluslararası operasyonlar" direktörü olan Elliot Abrams, Amerika kıtasında Marksizmle mücadele teorisi olan 'yarımkürecilik (hemispherism)' teorisinin lideri idi. Abrams gibi bu işlerde ünlü olan John Negroponte 2002 yılında BM'ye elçi oldu.

1982 yılındaki Falkland Savaşı bazı Latin Amerika ülkelerinin ABD'ye verdiği destek için bir dönüm noktası olmuştu. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ABD, terörle savaş kapsamında öngören Rio Anlaşmasını canlandırmak istedi ama Latin Amerika demokrasileri katılmadı. 2003 yılındaki Irak harekâtına İspanyol kuvvetleri yanında Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Honduras ve Nikaragua askerleri de katıldı. Oluşturulan tugayın 2004 yılında dağılması ile İspanya ve El Salvador hariç Latin Amerika ülkeleri Irak'tan askerlerini çekti. Kıtadaki kırılmanın diğer bir örneği 2005 yılında yapılan Amerikan Devletleri Teşkilatı (OAS) Genel Sekreteri seçimlerinde yaşandı. OAS tarihinde ilk defa ABD'nin adayı reddedildi ve ancak üçüncü turda Meksika'da muhafazakar Millî Hareket Partisi'nden Luis Ernesto Derbez karşısında Şili Sosyalist Parti üyesi Jose Miguel Insulza genel sekreterliğe seçildi. Derbez'i; ABD, Kanada, Meksika, Belize, Grenada, Bolivya (o dönemde başkan Carlos Mesa idi), Kosta Rika, El Salvador, Honduras ve Nikaragua desteklerken, kazanan tarafta Brezilya, Ekvator, Venezüella ve Dominik Cumhuriyeti yanında tüm güney koni ülkeleri vardı.

Obama ve Latin Amerika

Latin Amerika'da son yıllarda Venezüella'da Hugo Chavez ve Bolivya'da Evo Morales ile öne çıkan ABD politikalarına muhalefet ve anti-amerikancılık arttı. ABD düşmanları arasında Venezüella-Küba eksenini öne çıkarmaktadır. Hugo Chávez, Ahmedinejat ile Tahran'da buluşmakta, Hizbullah'ı ülkeye davet etmekte, Kolombiya'daki FARC gerillalarına silah göndermektedir. Obama, iktidara geldiğinde geçmiş iktidarlardan farklı olduğunu göstermek için Amerikalılar Zirvesi'ni bekledi.

²² Larry Kudlow: Communist Reincarnation in Latin America, (May 2, 2006).

²³ Burns, E. Bradford: Latin America: A concise interpretive history. 4th ed. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, (1986).

²⁴ Abrams'ın emrinde çalışan Albay Oliver North'un içinde olduğu İran kontra olayında BM tarafından ambargo uygulanan İran'a yasal olmayan yollardan silah satılarak, alınan para ile Nikaragua'daki ölüm mangaları desteklenmişti.

ABD yönetimi, Küçük Mussolini olarak tanımladıkları Chavez'in Çin ile ilişkilerini geliştirmesini sabırla geçiştirdi²⁵. Suriye'de ölen 8.000 kişi için askeri müdahale gündeme gelirken Meksika'daki şiddet olaylarında 2006'dan beri 47.000 kişinin ölmesi²⁶ ABD'de kimsenin umurunda değildir. Meksika Devlet Başkanı Felipe Calderón 22 Şubat 2011'de bir medya organına Meksika'nın uyuşturucu ile savaşına ABD'nin yeterince destek vermediği şeklinde açıklaması iki ülke arasında önemli bir kriz başlattı. Calderon'a göre Amerikalı diplomatlar ilişkilere zarar vermekte, Amerika'nın DEA, CIA ve ICE gibi federal kuruluşları ile ciddi koordinasyon problemleri yaşanmaktadır²⁷. İki ülke arasında derin bir karşılıklı güven sorunu vardır.

ABD'nin bakış açısından bugün Latin Amerika'ya angaje olunmasında ülkeler aralarındaki farklılıklara göre çeşitli gruplanmalar söz konusudur²⁸. Ekonomisini yabancılara açma derecelerine göre; Şili önde iken, Brezilya, Kolombiya, Meksika, Peru, Panama ve Orta Amerika ülkeleri onu izlemektedir. Demokrasi geliştirme bakımından; Şili, Uruguay ve Kosta Rika önde gelirken, Brezilya onları izlemekte, Meksika'da durum gelişmekte, Arjantin'de risk altında, Venezüella'da ciddi sorunlar altında, Andean ülkeleri ve Orta Amerika'nın çoğunda, Paraguay ve Haiti'de zayıftır. Obama yönetimi NGO'lar vasıtası ile bu ülkelere nüfuz etmeye çalışmaktadır. ABD demokrasi yayıcıları NDI, IRI ve NED; Venezüella, Bolivya, Ekvator'da başarısız oldu. Demokrasi geliştirme işi burada da anti-amerikancılığı besledi. Nisan 2012'de Kolombiya'da yapılan Amerikalılar Zirvesi, Obama'nın korumalarının seks skandalı ile öne çıktı. Obama, gene uyuşturucu ile mücadeleyi öne çıkarırken bazı ülkeler ABD'nin uyuşturucu ile mücadele politikalarının zarar verdiğinden şikâyet etti. Meksika lideri Felipe Caldéron başta olmak üzere bazı liderler uyuşturucunun yasallaştırılmasını savundular. ABD'nin Küba ambargosunu devam ettirmesini protesto eden Ekvator başkanı Rafael Correa bu yıl ki zirveye katılmadı.

Son yıllardaki eğilim Latin Amerika ülkelerinin kendi aralarında ABD'yi dışarıda bırakarak siyasi ve ekonomik entegrasyonlarını derinleştirmeleri ve birlikte ABD'ye karşı direnmeleridir. ABD'nin hâlihazırdaki Latin Amerika politikasının iki ana unsuru vardır²⁹; neoliberalizmi artırmak ve uyuşturucu ile mücadelede askeri yöntemleri geliştirmek. Gerçekte bu iki unsur iç içe birbirini desteklemekte ve ABD'nin bir yandan ülkelere nüfuz etme ve baskı yapma, diğer yandan istikrarsızlık için güvenlik problemleri oluşturmada koridor açmasına yaramaktadır. Bu koridorun sıklet merkezi Kolombiya'dan Orta Amerika ve Meksika'ya uzanmaktadır. Öte yandan, Amerikalıların 1946 ve 1948 yıllarında Guatemala'da yürüttüğü araştırma, cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı aşı geliştirmek için yüzlerce kişiye cinsel hastalık bulaştırdığı ortaya çıktı. 2010 yılında ABD, Guatemala'da insanlığa karşı suç işlenmekle suçlandı. ABD Başkanı Barack Obama da, bu deneylerin ABD'nin değerlerine aykırı olduğunu açıkladı. ABD konuya ilişkin soruşturma başlatma sözü de verdi³⁰. Brezilya ile ABD arasındaki sorunlar ise uzun zamandır devam etmekte ve yakın zamanda bir çözüm bulunması da beklenmemektedir. Bunların temelinde ise ABD'nin Güney Amerika'da bu ülkenin daha etkin bir güç haline gelmesini önleme düşüncesi yatmakta, Brezilya kendini izole edilmiş hissetmektedir³¹.

Latin Amerika'da Ekonomik Mücadele

²⁵ Mona Charen: Obama Screws Up Latin American Policy, National Review, (August 25, 2009).

²⁶ Robert D. Kaplan: With the Focus on Syria, Mexico Burns, STATFOR, (March 28, 2012).

²⁷ Diana Villiers Negroponete: Crisis in the U.S.-Mexican Relationship, The Brookings Institution, (March 02, 2011).

²⁸ Abraham F. Lowenthal: President Obama and the Summit of the Americas, The Huffington Post, (April 16, 2009).

²⁹ Amy Goodman: The real scandals of Obama's Latin America summit, Guardian, (April 19, 2012).

³⁰ <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnalID=59626>

³¹ Guatemala: ABD insanlığa karşı suç işledi, 04-10-2010. (Giriş: 09 Nisan 2012).

³¹ STRATFOR: Barriers to U.S.-Brazilian Cooperation, (Apr 10, 2012).

1973 yılındaki petrol krizinden oldukça etkilenen Meksika'nın, 1983 yılında borçlarının faizini ödemeyi reddetmesi Latin Amerika borç krizini başlattı. Latin Amerika ülkeleri ithal ikameli sanayilerden ihracata dayalı sanayiye geçmeye başladılar. Küreselleşme tüm dünyayı sararken, 1990'larda hüküm süren Washington Konsensüsü ile Latin Amerika ülkeleri neo-liberal reformlara maruz kaldılar. 1994 yılında Miami'de yapılan ilk 'Amerikalılar Zirvesi' ile 2005 yılına kadar 'Amerikalılar Serbest Ticaret Bölgesi (ALCA³²)' kurulması kararlaştırıldı. ALCA, 1994 yılında ABD, Kanada ve Meksika tarafından uygulamaya geçirilen Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA³³) yaygınlaşmasını sağlayacaktı. NAFTA'nın hayata geçtiği 1 Ocak 1994 günü Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu, NAFTA ile sembolize edilen küreselleşme ve neo-liberalizme direnmek için kuruldu.

ABD için Latin Amerika ve Karayipler bölgesi, 600 milyon insan ve 3.5 trilyon dolarlık bir ekonomi demektir. ABD'nin ithal ettiği petrolün %30'u Latin Amerika'dan gelmektedir ve bu muhtemelen Ortadoğu'dan gelenden daha fazladır. ABD'nin ülke dışında doğan vatandaşlarının yarısından fazlası Latin Amerika ülkelerindedir. Latin Amerika ülkeleri ABD'nin ihracatının beş birini alır ve ithalatının beşte birini karşılar³⁴. ABD'ye göre bugün iki Latin Amerika'dan bahsedilebilir; biri yoksulluk, suç ve yozlaşma içinde ABD'ye düşman olanlar, diğerleri ise doğru mali politikalar ile borçlarını ve enflasyonu dizginlemiş, ticari liberalizasyona giden ülkeler. IMF'ye göre Latin Amerika GDP'sinin üçte ikisini beş ülke (Brezilya, Şili, Kolombiya, Meksika ve Peru) elinde tutmaktadır³⁵. Bunların içinde ABD ve IMF sevgisinde en önde giden Şili, NAFTA'ya en yakın adaydır. Meksika en zengin ülke olmasına rağmen ABD'ye petrol alımı, işçi dövizleri ve turizm bakımından oldukça bağımlıdır. Venezüella, Arjantin ve Ekvator'da sosyalist hükümetler iktidardadır. Peru, Panama ve Uruguay yaklaşık %9 büyüme hızı ile en hızlı büyüyen ülkelerdir.

Latin Amerika'da 2000'li yıllarda ikili serbest ticaret anlaşmaları ve bölgesel ekonomik entegrasyon gayretleri öne çıktı. 2005 yılında Mar del Plata'daki Amerikalılar Zirvesi'nde ALCA'nın yürürlükten kaldırılmasından sonra Bush yönetimi protesto edildi. Bush yönetimi neoliberal ekonomik entegrasyon için ikili serbest anlaşmalarına devam etti. Güney Amerika ve Andean ülkeleri buna MERCOSUR (Güney Amerika Ülkeleri Birliği) ile cevap verdi. MERCOSUR, 2014'e kadar hassas olmayan ürünler, 2019'a kadar ise hassas ürünler için de gümrük tariflerini kaldırmayı öngörmektedir. ALCA'nın kalkmasına Chavez, Venezüella, Küba ve Bolivya arasında bir ticaret anlaşması olan ALBA³⁶ ile karşılık verdi. Diğer bir ekonomik anlaşma Dominik Cumhuriyeti ile Orta Amerika serbest ticaret anlaşmasının (CAFTA-DR) imzalanması oldu. Kanada ve Kosta Rika da farklı kombinasyonlar peşindedir. Şili'nin Brunei, Yeni Zelanda ve Singapur ile imzaladığı P4 serbest ticaret anlaşması, 2006 yılında yürürlüğe girdi. Bunun dışında Amerika kıtasındaki pek çok ülke aralarında "ikili yatırım anlaşmaları" imzaladı.

Sonuç

200 yıldır Latin Amerika'da çok şey değişti. Ancak, bugün de dış güçler Latin Amerika'da oldukça aktiftir. Fransa, Latin Amerika'da Guyana kolonisini hala elinde tutarken, ABD ve İngiltere Karayiplerdeki adaları kontrol etmeye devam ediyor. ABD, 2004'de Haiti'deki seçimlere müdahale etmek için gene asker gönderdi. Chavez'in

³² [Free Trade Area of the Americas](#) (ALCA, Área de Libre Comercio de las Américas)

³³ [North American Free Trade Agreement](#)

³⁴ Ernesto Zedillo, Thomas R. Pickering: Pay Attention to Next-door Neighbors, The Miami Herald, (November 23, 2008).

³⁵ Duncan Currie: Latin America's Progress, National Review Online, (June 8, 2009).

³⁶ Bolivarian Alliance for the Americas.

Venezüella'sında CIA'nın çok aktif olduğu aşikâr haldedir. Sovyetlerin çözülüşünün ardından kendini dünyanın tek hâkimi gören ABD, "Soğuk Savaş" döneminden aşağı kalmayan politikalarını sürdürmeye devam etmektedir. Kendi halkı için "ulusal güvenlik" türünden gerekçeler, ABD saldırı politikası için bir kılıf işlevi görmeye devam etti. Amerika'nın güvenliğine (çıkarlarına) karşı koyanlar geçmişte darbeler bugün ayaklandırılan halklar ile devrilmekte, direnenler "savaş suçlusu" ilan edilmektedir. Hâlbuki hukuksal açıdan bakıldığında, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görev yapan her Amerikan başkanını uluslararası mahkemeye götürebilecek pek çok kesin kanıt vardır. Bu başkanların hepsi ya düpedüz savaş suçlusudur ya da ciddi savaş suçlarına karışmıştır. Bizlere sunulan "demokrasi" ve "özgürlük" söylemi ise dışarıdaki halkı uyutmak için, yani beyin yıkamaya yönelik bir temadan ibarettir.

Gerçekte olan çevrenin sömürülmesi, bunun için yeni pazarlar yaratılması, özelleştirme yolu ile ülke kaynaklarına el konulurken, demokrasi söylemi ile ülkelerin iç parametrelerinin pro-amerikan kişilerce elde tutulmasıdır. Latin Amerika ülkeleri; ekonomik, siyasi ve askeri bakımdan önemli bir atılım yapmadıkça kısa vadede bugünkü durumlarının değişmesi kolay gözükmemektedir. İçişlerine başka devletler karıştığı sürece ve kendi doğal zenginliklerine sahip olamadıkça, tıpkı Ortadoğu ve dünyanın başka bölgelerinde de olduğu Latin Amerika'da da barış ve daha iyi bir yaşam uzak bir umut olmaktan öteye geçemeyecektir. Latin Amerika, Ortadoğu'da olduğu gibi dünyanın hemen her yerinde az gelişmişliğin ve siyasi istikrarsızlıkların arkasındaki temel sorun; demokrasi ve özgürlüklerden önce dış güçlerin varlığı ve bölge ülkelerinin siyasi, ekonomik ve kültürel olarak sömürülmesidir. Bu sebep, dünyanın her yerindeki terör ve direniş hareketlerinin gerekçesidir ve dünyaya geçmişten bugüne terörle mücadele diye sunulan tüm konseptler (ayaklanmalara karşı koyma, düşük yoğunluklu savaş, terörle küresel savaş vb.) aslında hegemon güçlerinin kendi özel gündemlerini dolaylı yollardan uygulamak için uydurdukları bir kılıf olmaktan öteye gidememiş, hep yenilgiyle son bulmuş, çünkü sömürülen insanların beyninde fikirler savaşını kazanamadığı için direnişler kalıcı hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

AKGEMİCİ, Esra: Chavez Döneminde Venezüella'nın ABD'ye Yönelik Dış Politikası, T.C. Ankara Üniversitesi S.B.E., Yüksek Lisans Tezi, (Ankara, 2011).

ARMAOĞLU, Fahir Armaoğlu: 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1914-1980), Cilt I, İş Bankası Kültür Yayınları, (1992, Ankara).

BLACK, George: The Good Neighbor, Pantheon Books, (New York, 1988).

BLUM, William Blum: Rogue State: A Guide to the Worlds Only Superpower, Common Courage Press, (2005).

BUHELİ, Marcelo: Bananas and Business: The United Fruit Company in Colombia: 1899-2000, New York University Press, (New York, 2005).

BURNS, E. Bradford: Latin America: A concise interpretive history. 4th ed. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, (1986).

CHAREN, Mona: Obama Screws Up Latin American Policy, National Review, (August 25, 2009).

CHOMSKY, Noam: Year 501: The Conquest Continues, South End Press, (Boston, 1993).

CHOMSKY, Noam: Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir, Minerva Yayınları, (1998).

CURRIE, Duncan: Latin America's Progress, National Review Online, (June 8, 2009).

JUAN JR, E. San: U.S. Imperialism and Revolution in the Philippines, Palgrave Macmillan, (September 4, 2007).

GALEANO, Eduardo: Century of the Wind *and* Faces & Masks, Pantheon Books, (New York, 1988).

GOODMAN, Amy: The real scandals of Obama's Latin America summit, Guardian, (April 19, 2012).

KAPLAN, Robert D.: With the Focus on Syria, Mexico Burns, STATFOR, (March 28, 2012).

KUDLOW, Larry: Communist Reincarnation in Latin America, (May 2, 2006).

KÜRKÇÜGİL, Masis Kürkçügil: Latin Amerika'nın Kaynayan Damarları, İthaki Yayınları, (İstanbul, 2004).

LANGGUTH, A. J.: Hidden Terrors, Pantheon Books, (1978).

LOWENTHAL, Abraham F.: President Obama and the Summit of the Americas, The Huffington Post, (April 16, 2009).

MARQUEZ, Gabriel García: Marquez'le Konuşmalar, Çev.: Turhan Ilgaz, Metis Yayınları, (1983).

NEGROPONTE, Diana Villiers: Crisis in the U.S.-Mexican Relationship, The Brookings Institution, (March 02, 2011).

REICH, Otto J.: Latin America's Terrible Two, Fidel Castro and Hugo Chavez constitute an axis of evil, National Review, (April 11, 2005).

ROCK, David, and Fernando López-Alves: State-Building and Political Systems in Nineteenth-Century Argentina and Uruguay, Past and Present, Oxford University Press, (May 2000).

STRATFOR: Barriers to U.S.-Brazilian Cooperation, (Apr 10, 2012).

The Committee of Santa Fe, "A New Inter-American Policy for the Eighties" (Washington, D.C.: Council for Inter-American Security, 1980).

TÖRÜNER, Yaman: Çikita Muz Cumhuriyeti, Milliyet, (10 Ağustos 2009).

VILLIERS, Diana Negroponte: Crisis in the U.S.-Mexican Relationship, The Brookings Institution, (March 02, 2011).

ZEDILLO, Ernesto, Thomas R. Pickering: Pay Attention to Next-door Neighbors, The Miami Herald, (November 23, 2008).

<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=59626>
Guatemala: ABD insanlığa karşı suç işledi, 04-10-2010. (Giriş: 09 Nisan 2012).